

Lietuvos Respublikos Prezidentui
Lietuvos Respublikos Seimo frakcijoms
Lietuvos Respublikos Seimo nariams
Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Valstybinei lietuvių kalbos komisijai

Taip pat siunčiama valstybės institucijoms, akademinėi bendruomenei, švietimo įstaigoms, kultūros organizacijoms, žiniasklaidai ir visiems Lietuvos piliečiams, kuriems rūpi valstybinės lietuvių kalbos ateitis

TAUTOS FORUMO KREIPIMASIS

DĖL VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJOS TIKSLINGUMO IR VALSTYBINĖS LIETUVIŲ KALBOS IŠDAVYSTĖS

2026 m. gegužės 27 d.
Vilnius

Praėjusios kadencijos Seime 2022 m. įteisinus trijų svetimų raidžių „X“, „q“ ir „w“ vartojimą asmens vardų ir pavardžių rašyboje oficialiuose dokumentuose, valdžia nusprendė toliau ardyti valstybinę lietuvių kalbą – 2026 m. balandžio 13 d. Seime buvo įregistruotas Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo Nr. XIV-903 2, 3 ir 4 straipsnių pakeitimo projektas Nr. 26-5387 (toliau – **Projektas**), kuriame siūloma plėsti nelietuviškų rašmenų vartojimą, įteisinant ir įvairių kalbų diakritinius ženklus.

Diakritiniai ženklai (*gr. diakritikos – skiriamasis*) – tai virš raidžių, prie jų ar po jomis rašomi ženklai, keičiantys arba tikslinantys raidžių tarimą (pvz., latvių „ā“, „ģ“, lenkų „ą“, „ń“, „ż“, vokiečių „ä“, „ö“).

Juos įteisinus, raidės su kitų kalbų diakritiniais ženklais Lietuvos piliečių asmenvardžiuose būtų rašomos pagal kitų valstybių valstybinių kalbų abėcėles ir jų nustatytas rašybos taisykles. Tai neabejotinai sukeltų daugybę praktinių problemų – nebūtų techninių galimybių korektiškai naudoti daugybę skirtingų simbolių valstybės registruose, informacinėse sistemose ir įstaigų kompiuterinėje įrangoje.

Painiavą keltų dvejetas garso ir rašmens santykio neatitikimas, pažeidžiantis fonetinį rašybos principą:

- 1) vienas garsas būtų žymimas keliais skirtingais rašmenimis;
- 2) vienas rašmuo atitiktų kelis skirtingus garsus.

Pvz., jei piliečių asmenvardžiai būtų rašomi „Çalhanoğlu“, „Høeg“, „Rüştü“, „Wróblewski“, „Żółkiewicz“, juos reikėtų tarti „Çalhanohlu“, „Hiog“, „Riuštu“, „Vrublevski“, „Žulkievič“.

Ypač pasunkėtų vardų ir pavardžių tarimas bei kirčiavimas, o daugeliu atvejų jų taisyklingo tarimo praktiškai nebūtų įmanoma patikrinti.

Priėmus tokį reguliavimą, problemų kiltų raštvedybos darbuotojams, viešojo administravimo specialistams, ypač rajonuose ir atokesnėse gyvenvietėse, kur kasdienėje praktikoje tektų susidurti su įvairių kalbų diakritiniais ženklais ir skirtingomis tarimo sistemomis. Dėl to atsirastų supratimo skirtumų, rašybos įvairavimo ir nevienodos vartosenos, o tai apsunkintų asmens identifikavimą, dokumentų tvarkymą bei sklandžią viešąją komunikaciją.

Vadovaudamasi šiais motyvais, **Lietuvių kalbos instituto Mokslo taryba 2026 m. gegužės 7 d. – Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną – atmetė minėtą projektą ir nepritarė, kad oficialiuose valstybės dokumentuose ir civilinės būklės aktų įrašuose ne lietuvių tautybės asmenų vardai ir pavardės būtų rašomi lotyniško pagrindo rašmenimis su diakritiniais ženklais, kurių nėra lietuvių kalbos abėcėlėje.**

Paskelbtoje išvadoje Taryba nurodė, kad siūlomas teisinis reguliavimas **kelia grėsmę valstybinės lietuvių kalbos sistemos stabilumui ir neatitinka konstitucinio valstybinės kalbos apsaugos principo**. Toks reguliavimas sudarys prielaidas oficialiojoje kalboje atsirasti sunkiai perskaitomiems ar visuomenei neįprastiems rašmenims, kurie yra visiškai svetimi lietuvių kalbai bei jos rašybos tradicijai ir silpnina valstybinės kalbos sistemos vientisumą.

Nepaisant to, Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau – VLKK), vadovaujama pirmininkės Violetos Meiliūnaitės, pritarė šio įstatymo 2, 3 ir 4 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui. VLKK motyvai – esą lingvistiškai asmenvardis su užrašyta tik dalimi originalių raidžių yra nei autentiškas, nei sulietuvintas (nebaigtas variantas), poreikis tiksliai užrašyti originalius asmenvardžius dokumentuose didėjant emigracijai tik aktualės ir išlaikyti originalią giminės pavardę yra svarbus tapatybės dalykas, esą mokslinėje literatūroje, žiniasklaidoje jau keletą dešimtmečių vartojami originalūs asmenvardžiai su įvairiais diakritiniais ženklais, dėl tobulėjančių technologijų atspindėti diakritikus tampa vis paprasčiau.

Tuo pagrindu VLKK nusprendė pritarti Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo 2, 3 ir 4 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto nuostatai asmens, kuris pagal minėtą įstatymą turi teisę vardą ir pavardę turėti nelietuviškais rašmenimis, tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir civilinės būklės aktų įrašuose vardą ir pavardę rašyti lotyniško pagrindo rašmenimis (t. y. su diakritiniais ženklais).

Komisijos sprendimas – lietuvių kalbos išdavystė

Šiuo sprendimu Valstybinė lietuvių kalbos komisija iš esmės sudavė mirtiną smūgį valstybinei lietuvių kalbai. Netikėtas Komisijos sprendimas neabejotinai yra precedento neturinti lietuvių kalbos išdavystė. Šio sprendimo priešistorė duoda tvirtą pagrindą manyti, kad Komisija išdavė kalbą vykdydama jau anksčiau suformuotą politinį užsakymą. Būtina prisiminti, kad Konstitucinis Teismas jau 2023 m. nagrinėjo bylą, ar kitų kalbų asmenvardžių rašyba be diakritinių ženklų neprieštarauja Konstitucijai. 2023 m. gruodžio 28 d. paskelbtame nutarime Teismas pareiškė, kad neprieštarauja, bet kartu pažymėjo, jog diakritinius ženklus būtų galima įteisinti, jeigu VLKK konstatuotų, kad juos rašant nebūtų keliamas pavojus bendrinei lietuvių kalbai, lietuvių kalbos savitumui, tai derėtų su lietuvių kalbos tradicija. Ypač svarbu pabrėžti, kad KT atkreipė dėmesį, jog VLKK nėra pateikusi aiškios pozicijos dėl asmenvardžių rašymo su diakritiniais ženklais. Taigi šiame nutarime faktiškai buvo ne tik pasakyta, kad aiškiai neišsakyti savo pozicijos VLKK yra vienintelė kliūtis Konstituciniam Teismui įteisinti diakritinius ženklus asmenvardžių rašyboje, bet ir duota nedviprasmiška užuomina ir politinė direktyva Komisijai palankiai išspręsti šį klausimą.

Aklai vykdydama KT nutarimo formuluotėse įrašytą ideologinį ir politinį valdžios užsakymą griauti istoriškai susiklosčiusius lietuvių kalbos raidyną ir rašybos sistemą VLKK nekėlė pagrįsto klausimo – o kas šiuo metu neleidžia remtis iki šiol įprasta praktika pavardę rašyti lietuviškai, o skliaustuose pateikti autentišką jos formą, kaip, pavyzdžiui, daroma olimpinio judėjimo pradininko Pjero de Kuberteno (Pierre de Coubertin) ar šveicarų kalbininko Ferdinando de Sosiūro (Ferdinand de Saussure) atvejais?

Akivaizdu, kad atsisakyti oficialiai įteisintos lietuviškos kitataučių Lietuvos piliečių vardų ir pavardžių perrašos bus griaujami valstybinės kalbos norminiai pagrindai ir sudarytos prielaidos eliminuoti lietuvių kalbą iš oficialiosios vartosenos. Plečiantis nelietuviškų rašmenų ir diakritinių ženklų vartojimui, lietuviškų tekstų rašyba taps pernelyg sudėtinga ir nenuosekli.

Ši VLKK lietuvių kalbos išdavystė yra dar slogesnė tuo, kad ją vykdo ne atviri lietuvybės priešai, o institucija, kurios pareiga – saugoti ir ginti valstybinę kalbą.

Pažymėtina, kad VLKK pirmininkei Violetai Meiliūnaitei ir Komisijos nariams, pritarusiems šiam projektui, negresia nei tremtis, nei kalėjimas, nei represijos, kurias patyrė kovotojai už Lietuvos laisvę ir lietuvišką žodį. Tačiau VLKK sprendimo pasekmės neabejotinai taps ilgalaike ir sunkiai nuplaunama gėdos dėmė jų biografijose.

Šis VLKK sprendimas kelia esminį klausimą:

- ar lituanistų bendruomenė liks nebyli stebėtoja, ar vis dėlto atsiras profesinės savigarbos ir moralinės atsakomybės suvokimas?
- ar lietuvių kalbos mokytojai, mokslininkai ir kultūros žmonės supras, kad nuo valstybinės kalbos statuso tiesiogiai priklauso ir lituanistikos prestižas, ir pačios lietuvių kalbos ateitis?

Tyliai stebėti, kaip yra silpninama lietuvių kalbos sistema ir griaujami jos norminiai pagrindai, reiškia sutikti, kad ji pamažu būtų paversta menkaverte ir viešajame gyvenime nereikalinga provincialia šnekta.

Paradoksalu, tačiau pati VLKK šiuo sprendimu pakirto savo egzistavimo pagrindą. Dar 2025 m. vasario 13 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė Lietuvos piliečio ieškinį dėl raidės su diakritiniu ženklu naudojimo oficialiuose dokumentuose, konstatavęs, kad tokia rašyba neatitinka galiojančių teisės aktų reikalavimų. Tačiau dabar pati VLKK, turėjusi saugoti valstybinės kalbos normas, faktiškai prieštaraudama Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, pritarė jų išardymui ir svetimų kalbų rašybos principų perkėlimui į oficialiąją lietuvių kalbos sistemą.

Jeigu valstybinės kalbos normos tampa reliatyvios, o oficialiojoje vartosenoje leidžiama vis platesnė svetimų kalbų rašybos invazija, kyla klausimas, kokia apskritai lieka VLKK paskirtis? Kam reikalinga institucija, įsteigta saugoti ir prižiūrėti lietuvių kalbą, jeigu ji pati atsisako savo pagrindinės misijos ir atveria kelią sistemingam valstybinės kalbos silpninimui?

Akivaizdu, kad lietuvių kalba ne tik varoma iš Lietuvos – ji ciniškai spardoma ir luošinama. Sąmoningas ir masinis lietuvių kalbos užteršimas sunkiai perskaitomais įvairių kalbų „originaliais“ asmenvardžiais, kuriuos matydami piliečiai bus priversti spėlioti jų tarimą, neišvengiamai pakirs lietuvių kalbos prestižą ir panaikins valstybinį jos statusą.

Praradusi aiškumą, nuoseklumą ir visuotinį suprantamumą, lietuvių kalba nebegalės atlikti savo pagrindinės funkcijos – laiduoti visiems Lietuvos piliečiams galimybės patogiai ir sklandžiai bendrauti lengvai perskaitomais ir vienodai suprantamais rašmenimis.

Ar visuomenė prarado savimonės, tautinės savigarbos ir orumo likučius?

Atrodo, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pasiūlytas įstatymo projektas dėl diakritinių ženklų įteisinimo taps esmine riba, prie kurios nuosekliai stumiami ir brutaliai nuo savo kalbinės tapatybės atitraukiami lietuviai nebeturės kur trauktis. Jie bus priversti atsakyti į esminį egzistencinį klausimą: kas yra lietuvių tauta ir ar ji dar pasirengusi ginti savo kalbą kaip valstybės ir tautinės tapatybės pagrindą?

Pažymėtina, kad suplanuotas ir nuosekliai siekiamas įgyvendinti šitokio masto lietuvių kalbos sudarkymas neturi precedento jokioje valstybėje. Tai reiškia, kad Lietuva taps pirmąja šalimi pasaulyje, kurioje būtų leista taip ciniškai tyčiotis iš valstybę sukūrusios titulinės tautos ir jos kalbos.

Šiuo kritiniu momentu ginti savo gimtąją kalbą nesiryžtanti visuomenė atrodo praradusi paskutinius savo kalbinės savimonės, tautinės savigarbos ir pilietinio orumo likučius. Abejingai stebėdama savo gimtosios kalbos darymą ir jos normų ardymą, ji išsižada svarbiausių atramų – lietuvių kalbos, istorinės atminties ir tradicijų. Tokia visuomenė nebėra savo valstybės ir kultūros gynėja. Tai pasyvi ir romi masė, be valios stebinti savo pačios tautinės tapatybės nykimą.

Komisija be principų

Lietuvos kalbininkai taip žemai nebuvo smukę net sovietinės okupacijos laikais. Ypač iškalbingas ir pamokantis yra VLKK nueitas kelias – nuo pastangų ginti valstybinę kalbą iki Lietuvos valstybės ir jos kalbos išdavystės.

Daugelį metų VLKK mėgino ginti lietuvių kalbą. Net tris kartus sugebėjo rasti jėgų ir drąsos atmesti projektus bei įžūlius eksperimentus su valstybine kalba, kuriuos buvo nuolat spaudžiama pateisinti ir įteisinti. Profesinė atsakomybė, tautinė savigarba ir kalbotyros kompetencija ilgą laiką leido kvalifikuotai ir argumentuotai parodyti, kokie pragaištingi yra tokie eksperimentai lietuvių kalbos sistemai ir jos valstybiniam statusui.

Tačiau dabar Komisija palūžo ir atsitraukė nuo savo pagrindinės misijos – ginti valstybinę lietuvių kalbą.

Ypač skaudu tai, kad tai įvyko ne okupacijos, cenzūros ar represijų sąlygomis, o laisvoje Lietuvos valstybėje. Komisijai nereikėjo veikti svetimos valdžios spaudimo ar persekiojimo sąlygomis, tačiau ji vis tiek pasirinko lietuvių kalbos išdavystę.

Juk pati VLKK pirmininkė V. Meiliūnaitė ir Komisijos nariai, pritarę sprendimui suduoti triuškinantį smūgį lietuvių kalbai, nepatyrė nė dalies tų grėsmių ir aukų, kurias dėl Lietuvos laisvės ir lietuviško žodžio išsaugojimo teko patirti ankstesnėms gimtosios kalbos sergėtojų ir gynėjų kartoms.

Todėl šiandien kyla ne tik kalbinis, bet ir moralinis klausimas – ar lietuvių kalbos mokytojams, lituanistams ir akademinėi bendruomenei užteks tautinės savigarbos, profesinės nuovokos ir pilietinės drąsos suvokti, kad nuo valstybinės lietuvių kalbos statuso tiesiogiai priklauso ir jų dėstomo dalykų prestižas, autoritetas bei ateitis?

Ar bus suprasta, kad pasyviai ir bailiai tylint, kai ardomas lietuvių kalbos normos ir griaunamas jos valstybinis statusas, iš esmės sutinkama su tuo, kad lietuvių kalba būtų stumiamą į menkavertės, viešajame gyvenime nereikšmingos ir vis mažiau reikalingos šnekos padėtį, kurios ateities kartos nebenorės nei mokyti, nei vartoti?

Abejonės dėl VLKK reikalingumo

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, pritar dama tokiems sprendimams, pati nukirto šaką, ant kurios sėdi. Institucija, kurios paskirtis yra prižiūrėti ir saugoti valstybinę lietuvių kalbą, iš esmės prarado moralinį ir profesinį pagrindą tai daryti, nes pati ima teisinti lietuvių kalbos normų ardymą ir svetimų kalbų rašybos normų perkėlimą į oficialiąją vartoseną.

Jeigu su valstybine kalba leidžiama šitaip elgtis, kyla pagrįstas klausimas, kokia apskritai lieka tokios institucijos paskirtis. Ar valstybei reikalinga institucija, įsteigta ginti lietuvių kalbą, kuri pati atsitraukia nuo pareigos saugoti vieną svarbiausių Lietuvos valstybingumo pamatų?

Atsižvelgdamas į tai, kad Valstybinė lietuvių kalbos komisija yra Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga institucija, savo veikloje privalanti vadovautis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybinės kalbos įstatymu ir kitais teisės aktais, Tautos forumas ragina:

1. Valstybinę lietuvių kalbos komisiją nedelsiant atšaukti pritarimą Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo Nr. XIV-903 2, 3 ir 4 straipsnių pakeitimo projektui Nr. 26-5387. Viešai paskelbti Komisijos narių, pritarusių įstatymo Nr. XIV-903 2, 3 ir 4 straipsnių pakeitimo projektui Nr. 26-5387, vardus ir pavardes.
2. Lietuvos Respublikos Seimą įvertinti VLKK pirmininkės Violetos Meiliūnaitės ir Komisijos narių atsakomybę dėl sprendimų, kurie prieštarauja valstybinės kalbos apsaugos principams ir silpnina lietuvių kalbos statusą.
3. Lietuvos Respublikos Seimą atleisti Violetą Meiliūnaitę iš VLKK pirmininkės pareigų.
4. Nutraukti bandymus oficialiojoje vartosenoje įteisinti svetimų kalbų rašybos sistemas ir diakritinius ženklus, kurių nėra lietuvių kalbos abėcėlėje.

5. Užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą principą, kad Lietuvos valstybės valstybinė kalba yra lietuvių kalba, o Lietuvos Respublikos oficialiuose dokumentuose būtų vartojama vientisa, aiški ir visuotinai suprantama valstybinė lietuvių kalba.

Tautos forumo vardu:

Gaudentas Aukštikalnis
Alina Laučienė
Neringa Paškevičienė
Jolanta Mažylė
Vilius Adomaitis
Artūras Judžentis
Tautvydas Galinis
Algimantas Jankauskas
Laisvūnas Šopauskas
Kęstutis Dubnikas
Almantas Stankūnas
Auksė Valantinienė
Valentinas Šapalas
Lidija Veličkaitė
Tomas Rutkauskas
Vytautas Radžvilas
Algirdas Židonis

Visų išvardintų atstovu vardu pasirašo Almantas Stankūnas